

УДК 271.4-722:51:[323.1:316.75] (092) Мудрий Софрон

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2024.19.1.6>.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВЛАДИКИ СОФРОНА МУДРОГО ДЕРКАЧ Віталій

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: vitaliy0502@ukr.net*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7706-801X>

КОТИК Тарас

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого
кафедра богослов'я*

*вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: tkotyky4@gmail.com*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4303-8091>

Бібліографічний опис статті: Деркач В., Котик Т. (2024). Національна ідея у творчій спадщині та діяльності владики Софрона Мудрого. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, (19), 59 - 67. doi: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2024.19.1.6>.

У статті досліджено національну ідею у діяльності та творчості владики Софрона Мудрого протягом різних етапів його життя. У праці виокремлено основні аспекти його діяльності за кордоном як віцеректора та згодом ректора Української Папської колегії святого Йосафата у Римі та багатолітньої праці на радіо «Ватикан». Звернено особливу увагу на національну ідею, яка виражена у його працях, а особливо – у проповідництві. Вказано на зв'язок між християнськими цінностями та національним вихованням у поглядах владики Софрона Мудрого. Подано основні ідеї щодо бачення України як демократичної, вільної, незалежної та християнської держави.

Ключові слова: *Софрон Мудрий, владика, УГКЦ, формація, нація, національна ідея, християнське виховання, проповідництво, наукова діяльність, наукові роботи.*

THE NATIONAL IDEA IN THE CREATIVE HERITAGE AND ACTIVITIES OF BISHOP SOPHRON MUDRYI

The article examines the national idea in the activity and work of Bishop Sophron Mudryi during different stages of his life. It highlights the main aspects of his activities abroad as vice-rector and later rector of the Ukrainian Pontifical College of St. Josaphat in Rome and his many years of work at Vatican Radio. Particular attention is paid to the national idea, which is expressed in his works, especially in his preaching. The connection between Christian values and national education in the

views of Bishop Sophron Mudryi is pointed out. The main ideas of the vision of Ukraine as a democratic, free, independent and Christian state are presented.

Keywords: Sophron Mudryi, bishop, UGCC, formation, nation, national idea, Christian education, preaching, scientific activity, scientific works.

Постановка проблеми. Владика Софрон Мудрий протягом величезного періоду свого життя перебував за межами України, а зміг повернутися на свою Батьківщину аж 1994 р., тобто уже у досить пізньому віці. Варто зауважити, що під час перебування за кордоном він не втратив своєї національної ідентичності, а невтомно працював для свого народу, пишучи проповіді та послання, працюючи на радіо «Ватикан» та виховуючи духовних та інтелектуальних лідерів нашої Церкви та нашого народу. Усі ці дії та твори владики Софрона неодмінно були пов'язані із національним вихованням та національною ідеєю.

Дослідженням особистості, творчості та діяльності владики Софрона Мудрого займалися О. Каськів, Р. Горбань, Р. Делятинський, Л. Пена, І. Ципердюк. Варто зрозуміти, що тематика національної ідеї у діяльності та творчості владики Софрона є ще не дуже дослідженою темою, яку потрібно розкривати у подальших наукових роботах.

Мета роботи. Висвітлити основні аспекти національної діяльності владики Софрона Мудрого, подати найважливіші думки щодо національної ідеї, виокремити, наскільки важливою вона є для нашого народу, а також – як взаємодіє із правдивим християнським вихованням.

Виклад основного матеріалу. Владика Софрон Мудрий (ім'я при народженні – Степан) народився 27 листопада 1923 року у м. Золочеві. Протягом 1942-1944 рр. вивчав електричну інженерію. 1949 р. вступив до монастиря отців-василіян. 14 січня 1955 р. склав вічні обіти у Чині святого Василія Великого, а 25 грудня 1958 р. отримав ієрейські свячення. 1959 р. здобув ліцензіат із богослов'я, а 1964 р. – став доктором канонічного права. Протягом багатьох років очолював навчально-формаційні заклади нашої Церкви. Був призначений на єпископа-коад'ютора Івано-Франківської єпархії УГКЦ 2 березня 1996 р., а єпископська хіротонія відбулася 12 травня 1996 р. 22 грудня 1997 р. його було інтронізовано як правлячого єпископа Івано-Франківського. До 2005 р. виконував ці обов'язки, поки не пішов на емературу. Помер владика Софрон 31 жовтня 2014 р. в місті Івано-Франківську¹.

Висвітлення національної ідеї владики Софрона варто розпочати із його діяльності, яка протягом більшої частини його життя була тісно пов'язана із формацією та освітою богословів і священнослужителів. Спершу він був протягом 14 років (1960-1974 рр.) віцеректором, а від 1974 по 1994 рр. – ректором Української Папської колегії святого Йосафата. 1966-1974 рр. у його діяльності також асоціюються із керівництвом українського відділу, у якому

¹ Владика Софрон Мудрий. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-sofron-mudryu-472/> (дата звернення: 15.11.2023).

вироблялися фонокасети та пластинки із різними тестами та піснями для релігійних потреб українського народу².

Варто зауважити, що одним із завдань, які були вироблені для семінаристів колегії, було надання священничого, морального, духовного та інтелектуального вишколів для студентів усіх українських церковних областей. Це є ще одна вагома характеристика того, що владика Софрон, ще будучи священником, дбав, щоби наша Церква мала підготовлених у всіх напрямках священнослужителів, які нестимуть Слово Боже для різних областей нашої держави. У цьому можна побачити національну та загальноцерковну ідеї, а точніше – взаємозв'язок між ними³.

Протягом свого управління колегією отець Софрон неодноразово залучав семінаристів до культурно-просвітницьких заходів, щоби вони могли побачити українську культуру. Прикладом цього є відвідини ансамблю «Золотий Ятран». Ця подія та кілька інших таких заходів є чудовим свідченням того, що національна ідея у діяльності отця Софрона як керівника формаційного закладу була надзвичайно розвинутою⁴.

Від грудня 1939 р. функціонувала українська редакція Радіо «Ватикан», у якій протягом майже сорокарічного періоду працював отець Софрон Мудрий. Потрібно зауважити, що за допомогою цієї редакції було збережено зв'язок між нашим народом та нашою Церквою і Апостольською Столицею. Також це є свідчення того, що владика Софрон Мудрий ще в молодому віці чітко виражав своє бажання працювати на розвиток Церкви та нашої держави, яка була окупована радянськими військами⁵.

Сам владика Софрон згодом згадував, що для нього робота на Радіо «Ватикан» була улюбленою місією для України. Це була та прекрасна можливість і нагода закладати цеглини, за допомогою яких відбулося збереження нашої релігійної культури та ідентичності. За його сприяння відбувався не лише запис проповідей, але й Літургій, акафістів, молебнів, частин добового кола чи релігійних пісень. Також під керівництвом отця Софрона Мудрого було здійснено аудіозапис Нового Завіту, цілого Псалтиря та частини Старого Завіту. Ще одна важлива дія підтверджує нам те, що діяльність владика Софрона пронизана збереженням національної ідеї. Він також ініціював запис заборонених в УРСР творів Тараса Шевченка, Івана Франка, Пантелеймона Куліша, Олександра Довженка та інших. Тут потрібно зауважити, що загалом вдалося записати 18 серій на 140 касетах⁶.

² Мудрий С. Напис історії Української папської колегії святого Йосафата в Римі. Видавництво ОО Василіян: Рим, 1984. С. 90.

³ Мудрий С. Напис історії Української папської колегії святого Йосафата в Римі. Видавництво ОО Василіян: Рим, 1984. С. 93.

⁴ Мудрий С. Напис історії Української папської колегії святого Йосафата в Римі. Видавництво ОО Василіян: Рим, 1984. С. 114.

⁵ Ципердюк І. Роль єпископа Софрона Мудрого у становленні та розвитку української редакції радіо «Ватикан». *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2016. № 9-10 (7). С. 155.

⁶ Ципердюк І. Роль єпископа Софрона Мудрого у становленні та розвитку української редакції радіо «Ватикан». *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2016. № 9-10 (7). С. 156-157.

Якщо проаналізувати історію українського народу, то ми можемо побачити, що він протягом усього часу терпів величезні страждання, які досягли свого апогею у ХХ столітті. Саме на них і припало дитинство та юність владики Софрона. Зараз варто висвітлити питання Волинської трагедії 1943 р. та роль владики Софрона у примиренні між українським та польськими народами. Ця трагедія насправду є великою, адже можемо простежити вину із обох сторін. Сама подія відбулася 80 років тому, а рани не одразу вдалося загоїти. Процес переговорів та знаходження спільних висновків у цьому випадку виявився досить непростий, адже обидві сторони стояли на своїх позиціях. У 2003 р. було утворено групи, які очолили владика Софрон Мудрий (із боку УГКЦ) та владика Ришард Карпінський (із боку РКЦ). Варто зауважити, що після цього діалог між обома народами значно покращився, а праця обох груп принесла свої плоди. Із цього можна зробити висновок, що владика Софрон Мудрий був не просто релігійним діячем, а справжнім пастирем та одним із інтелектуальних, духовних та моральних лідерів нашого народу. У цьому ми також можемо побачити прояв національної ідеї – спрямування своєї діяльності на досягнення національної та релігійної справедливості, а головне – правди та істини⁷.

Варто зауважити, що у науковій діяльності владики Софрона також можна чітко простежити кристалізацію національної ідеї та спрямування на окреслення основних аспектів розвитку нашої Церкви та держави. 11 жовтня 1996 р. було проведено науково-практичну конференцію «Берестейська церковна унія: історія, задум, реалізація. Погляд через 410 років». На цій конференції владика Софрон виступив із темою «Берестейська церковна Унія в житті українського народу та УГКЦ». У ній розкривається значення Унії для нашого народу та відображається взаємозв'язок між релігійною та національною ідеями⁸.

Протягом 1-2 жовтня 2004 р. відбувалася конференція «Роль УГКЦ у розбудові української нації та держави ХХ століття». На цій Всеукраїнській конференції висвітлювалися питання, пов'язані із роллю нашої Церкви та її основних діячів у формуванні нації та держави протягом минулого століття. Потрібно сказати, що роль Митрополита Андрея, Патріарха Йосифа, блаженних Григорія Хомишина та Симеона Лукача є досить вагомою, адже вони не лише опікувалися своїми вірними у душпастирській сфері, але і дбали про їхнє національне виховання та патріотичне спрямування своїх ідей та дій⁹.

⁷ Перевезій В. Проблеми українсько-польського порозуміння на початку ХХІ століття та роль релігійних організацій у їх розв'язанні. *Наукові записки*. Випуск № 29. С. 334-335.

⁸ Горбань Р., Делятинський Р. Івано-Франківська Теологічна Академія УГКЦ: традиції та становлення (до 125-річчя Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 20-річчя виходу з підпілля Духовної Семінарії та 10-річчя заснування Теологічної Академії): Наукове видання. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С. 91-92.

⁹ Горбань Р., Делятинський Р. Івано-Франківська Теологічна Академія УГКЦ: традиції та становлення (до 125-річчя Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 20-річчя виходу з підпілля Духовної Семінарії та 10-річчя заснування Теологічної Академії): Наукове видання. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С. 92-93.

Обов'язково потрібно згадати про творчість владики Софрона Мудрого, адже із-під його пера вийшла величезна кількість творів, присвячених різній тематиці – від проповідництва до канонічного права та історії Церкви.

Одним із найбільш відомих його творів є «Нарис історії Церкви в Україні», у якій розкривається по-особливому історія української Церкви та її вплив на розвиток держави. Варто зауважити, що у цій праці розглядається історія нашої Церкви ще від самих початків – не лише від хрещення 988 р., але від початків існування християнства – від I століття. Варто сказати, що у цій праці простежується національна ідея, адже неодноразово розповідається про національні чинники, які тісно поєднувалися із релігійними (а це ми можемо простежити особливо у часи переслідувань нашої Церкви чи тих часів, коли відбувалися різні війни чи повстання, однією із причин яких були саме релігійні різноманіття чи незгоди)¹⁰.

Владика Софрон Мудрий відомий своїм проповідницьким хистом та вмінням промовляти такі слова, що не просто гарно звучали, але й мали відгомін – виконувалися та втілювалися у життя. У його проповідях неодноразово можемо відчитати також згадки про наш народ та нашу націю. Особливо варто звернути увагу на те, як владика Софрон розпочинав свої проповіді:

«Возлюблений у Господі Український народе!», «Дорогий і любий у Господі Український народе!», «Мій дорогий український віруючий народе!», «Дорогий мій віруючий у Христа український народе!», «Дорога українська молоде Христова!» , «Сини і доньки любого українського народу!»¹¹.

У цих привітаннях ми бачимо звернення до вірних, яке тісно взаємопов'язане із національною ідеєю – нашим народом. Ми повинні зрозуміти, що є християнами та українцями одночасно, ми маємо бути патріотами, які правдиво люблять свою державу, проте на першому місці для нас повинен бути Господь. У вищенаведених привітаннях видно, як владика Софрон звертається до вірних – возлюблений український народ, дорогий та любий, віруючий, а також – молодь та сини і доньки українського народу. Із цього можна зробити висновок, що у проповідях владики Софрона тісно пов'язані між собою національні та релігійні тематики, а це відображає наявність національної ідеї у його творчості та особливо – проповідництві.

Варто також розглянути кілька послань владики Софрона, у яких відображається його національна ідея. Коли ми подивимося на послання на Великдень 2009 року, то у ньому видно, як владики (спільно з владикою Володимиром Війтишиним) не забувають про місцеву владу. «Щиро вітаємо місцеву владу і хочемо побажати, щоб Ваша праця несла користь людям та Батьківщині нашій Україні»¹². Ця коротка фраза дає нам можливість зрозуміти,

¹⁰ Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. Видавництво ОО Василян: Рим-Львів, 1995. 404 с.

¹¹ Пена Л. «Слова» Софрона Мудрого: риси мовостилю. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2019. Випуск 812. Романо-слов'янський дискурс. С. 55.

¹² Христос Воскрес! Воістину Воскрес! URL: <http://www.if-eparhia.org/810-2009-04-15-07-45-57.html> (дата звернення: 10.11.2023).

що для владики Софрона була важливою також наша Батьківщина, адже він акцентує на тій користі, яку приносить влада для неї.

У Великодньому посланні за 2010 рік також можна побачити, як владики звертаються до українського народу. Окрім цього, є ще одна особливість його бачення національної ідеї, пов'язана з емігрантами, що є досить поширеним для проповідей та промов владики Софрона: «Як рівно ж нашим братам і сестрам, яких доля закинула у чужі краї, далекі від своїх родин і громад, сіл та міст України»¹³. Владика часто промовляв також і до тих, які через певні обставини були змушені покинути нашу державу, адже саме такі люди є носіями нашої культури та ідеї за кордоном, вони спричиняються до збереження та поширення пам'яті про свою націю.

Владика Софрон наголошував на тому, що наша держава є вільною та демократичною. Поряд із цим, ми повинні залишатися християнським народом, який дотримується Заповідей Божих. Варто сказати, що для владики Софрона справжня й демократична Україна – це та, у якій люди живуть за Законом Божим¹⁴.

Ще одна важлива промова владики була промовлена на посвяченні церкви святого Архистратига Михаїла у Тисмениці. У ній ми бачимо заклик до рішучості у боротьбі за свою культуру, рідну хату, а головне – вільну, демократичну та християнську Українську державу. Має відбуватися ця боротьба із кличем архангела Михаїла, який відображає, що з нами є Бог «Сьогодні в боротьбі за нашу рідну хату, за нашу вільну, демократичну, християнську Українську державу, за мову, культуру, Церкву мусимо ставити рішучий клич святого архангела Михаїла: «Хто як Бог!»». У цій змістовній фразі ми бачимо вираження національної ідеї владики Софрона у тому, що наша держава має однозначно бути вільною, демократичною та незалежною, а головне – християнською¹⁵.

Чергова фраза із цієї промови також є такою, що пов'язує між собою національну ідею та християнство, адже у ній владика Софрон заохочує нас до щирої молитви до Святого Духа, щоби він просвітив наш розум та нашу волю для зміцнення української християнської держави. «Молімося щиро про світло Духа Святого, щоб він просвітив і вплинув на наш розум і нашу волю, щоб ми зміцнювали Україну як державу християнську»¹⁶.

Владика Софрон Мудрий так сильно любив Україну, що не міг уявити, як можна любити Бога, але не любити Україну. У цьому його принципі проявлялася справжня християнська любов до своєї держави. Варто зауважити, що він постійно переживав за свій народ, який терпів величезні злидні та

¹³ Великодне послання Єпископату Івано-Франківської єпархії УГКЦ 2010 р.Б. URL: <http://www.if-eparchia.org/1028--2010-.html> (дата звернення: 15.11.2023).

¹⁴ Єдність Церкви – Божий скарб. Пастирське Звернення до вірних і духовенства Івано-Франківської єпархії УГКЦ. URL: <http://www.if-eparchia.org/1014-2010-03-17-11-52-06.html> (Дата звернення: 15.11.2023).

¹⁵ Слово на посвяченні церкви у честь св. Архистратига Михаїла у Тисмениці. URL: <http://www.if-eparchia.org/377--s-0-.html> (дата звернення: 15.11.2023).

¹⁶ Слово на посвяченні церкви у честь св. Архистратига Михаїла у Тисмениці. URL: <http://www.if-eparchia.org/377--s-0-.html> (дата звернення: 15.11.2023).

протягом багатьох років перебував у неволі. Владика Софрон усе робив для того, щоби наш народ спрямував свій погляд до Бога та навернувся¹⁷.

Варто проаналізувати думки владики Софрона Мудрого, викладені ним у праці «Під опікою Божого Провидіння». На кількох її сторінках викладено основні думки владики щодо національної ідеї, яка є християнською ідеєю. Він зауважує, що християнське виховання у школах за кордоном невіддільно пов'язане із національним вихованням, до якого входить любов до свого народу, своїх звичаїв, мови та культури. Владика зазначає, що християнське духовне виховання чудово сприяє національному вихованню та навпаки – відбувається ця взаємодія між обома факторами¹⁸.

Наступна вагома складова його національної ідеї – це заклик до відкинення надмірності. Якщо ми подивимося на комуністичні чи інші режими, то побачимо у них не лише домінування певної ідеології (економічної чи національної – залежно від самої системи), а й відсутність Бога та правдивого християнського виховання¹⁹.

У промовах владики Софрона можемо побачити дуже тісний взаємозв'язок між християнськими та національними цінностями. На великій кількості промов владика постійно якнайкраще висвітлював це поєднання та доводив, що вони насправду ідуть поряд – обидва види виховання²⁰.

Ще один цікавий аспект – це значення мови. Мова є тим фактором, який об'єднує навколо себе (поряд із історією, традицією та культурою) народ. Українська мова – це мова, якою ми не тільки спілкуємося між собою, але і з Богом. Наші приватна та спільна молитви рідною мовою є вираженням поєднання християнської та національної ідей, яке особливо набуло поширення після II Ватиканського Собору²¹.

Потрібно зауважити, що владика Софрон 16 січня 2009 року був нагороджений Президентом України Віктором Ющенком орденом «За заслуги» III ступеня за внесок Кир Софрона у консолідацію українського суспільства, розвиток демократичної, соціальної та правової держави. Уже 30 листопада 2013 року його було нагороджено «За заслуги» III ступеня за вагомий внесок у соціально-економічний, науково-технічний та культурно-освітній у розвиток Української держави²².

Висновки. Владика Софрон Мудрий протягом цілого життя невтомно служив Господу, Церкві, народові та людям. Його ідеї щодо українського народу ніколи не згасали, адже він ще працюючи в Римі багато робив для нашої Церкви та нашого народу. Велика кількість перекладених книжок та промовлених проповідей стали тим місцем прояву любові владики Софрона до українського народу. Він невпинно розвивав українське богослов'я, виховував

¹⁷ Во время люте. https://risu.ua/vo-vremya-lyute_n107230 (дата звернення: 16.11.2023).

¹⁸ Мудрий С. Під опікою Божого Провидіння. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. С. 132.

¹⁹ Мудрий С. Під опікою Божого Провидіння. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. С. 133.

²⁰ Мудрий С. Під опікою Божого Провидіння. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. С. 136.

²¹ Мудрий С. Під опікою Божого Провидіння. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. С. 138.

²² Владика Софрон Мудрий. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-sofron-mudryy-472/> (дата звернення: 15.11.2023).

майбутніх провідників нашої Церкви та народу у національному дусі із обов'язковими християнськими цінностями в основі. Більша частина проповідей владики, а також значна частина його діяльності безпосередньо пов'язана із національною ідеєю та з любов'ю до свого народу. Він постійно наголошував на поєднанні християнства та любові до Бога із любов'ю до своєї держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великодне послання Єпископату Івано-Франківської єпархії УГКЦ 2010 р.Б. URL: <http://www.if-eparchia.org/1028--2010-.html> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Владика Софрон Мудрий. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-sofron-mudryu-472/> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Во время люте. https://risu.ua/vo-vremya-lyute_n107230 (дата звернення: 16.11.2023).
4. Горбань Р., Делятинський Р. Івано-Франківська Теологічна Академія УГКЦ: традиції та становлення (до 125-річчя Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 20-річчя виходу з підпілля Духовної Семінарії та 10-річчя заснування Теологічної Академії): Наукове видання. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. 168 с.
5. Єдність Церкви – Божий скарб. Пастирське Звернення до вірних і духовенства Івано-Франківської єпархії УГКЦ. URL: <http://www.if-eparchia.org/1014-2010-03-17-11-52-06.html> (Дата звернення: 15.11.2023).
6. Каськів О. Вплив єпископа Софрона Мудрого на видавничу діяльність в Українській Греко-Католицькій Церкві. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії : статті. № 44. Львів, 2022. С. 34-40.
7. Каськів О. Вплив отця Софрона Мудрого на розвиток проповідництва в Українській Греко-Католицькій Церкві (1960-1993 рр.). Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії : статті. № 43. Львів, 2022. С. 32-38.
8. Мудрий С. Напис історії Української папської колегії святого Йосафата в Римі. Видавництво ОО Василян: Рим, 1984. 198 с.
9. Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. Видавництво ОО Василян: Рим-Львів, 1995. 404 с.
10. Мудрий С. Під опікою Божого Провидіння. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 216 с.
11. Пена Л. «Слова» Софрона Мудрого: риси мовостилю. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2019. Випуск 812. Романо-слов'янський дискурс. С. 53-58.
12. Перевезій В. Проблеми українсько-польського порозуміння на початку ХХІ століття та роль релігійних організацій у їх розв'язанні. *Наукові записки*. Випуск № 29. С. 329-340.
13. Слово на посвяченні церкви у честь св. Архистратига Михаїла у Тисмениці. URL: <http://www.if-eparchia.org/377--s-0-.html> (дата звернення: 15.11.2023).

14. Христос Воскрес! Воістину Воскрес! URL: <http://www.if-eparchia.org/810-2009-04-15-07-45-57.html> (дата звернення: 10.11.2023).

15. Ципердюк І. Роль єпископа Софрона Мудрого у становленні та розвитку української редакції радіо «Ватикан». *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2016. № 9-10 (7). С. 154-159.

REFERENCES

1. Velykodnie poslannia Yepyskopatu Ivano-Frankivskoi yeparkhii UHKTs 2010 r.B. URL: <http://www.if-eparchia.org/1028--2010-.html> (data zvernennia: 15.11.2023).

2. Vladyka Sofron Mudryi. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-sofron-mudryi-472/> (data zvernennia: 15.11.2023).

3. Vo vremena liute. https://risu.ua/vo-vremya-lyute_n107230 (data zvernennia: 16.11.2023).

4. Horban R., Deliatynskiy R. Ivano-Frankivska Teolohichna Akademiia UHKTs: tradytsii ta stanovlennia (do 125-richchia Ivano-Frankivskoi yeparkhii UHKTs, 20-richchia vykhodu z pidpillia Dukhovnoi Seminarii ta 10-richchia zasnuvannia Teolohichnoi Akademii): Naukove vydannia. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2010. 168 s.

5. Yednist Tserkvy – Bozhyi skarb. Pastyrskoe Zvernennia do virnykh i dukhovenstva Ivano-Frankivskoi yeparkhii UHKTs. URL: <http://www.if-eparchia.org/1014-2010-03-17-11-52-06.html> (Data zvernennia: 15.11.2023).

6. Kaskiv O. Vplyv yepyskopa Sofrona Mudroho na vydavnychu diialnist v Ukrainskii Hreko-Katolytskii Tserkvi. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politolog. studii : statti*. № 44. Lviv, 2022. S. 34-40.

7. Kaskiv O. Vplyv ottsia Sofrona Mudroho na rozvytok propovidnystva v Ukrainskii Hreko-Katolytskii Tserkvi (1960-1993 rr.). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politolog. studii : statti*. № 43. Lviv, 2022. S. 32-38.

8. Mudryi S. Napys istorii Ukrainskoi papskoi kolehii sviatoho Yosafata v Rymi. Vydavnytstvo OO Vasyliian: Rym, 1984. 198 s.

9. Mudryi S. Narys istorii Tserkvy v Ukraini. Vydavnytstvo OO Vasyliian: Rym-Lviv, 1995. 404 s.

10. Mudryi S. Pid opikoiiu Bozhoho Provydinnia. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2008. 216 s.

11. Pena L. «Slova» Sofrona Mudroho: rysy movostyliu. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*. 2019. Vypusk 812. Romano-slov'ianskyi dyskurs. S. 53-58.

12. Perevezii V. Problemy ukraïnsko-polskoho porozuminnia na pochatku KhKhI stolittia ta rol relihiinykh orhanizatsii u yikh rozv'iazanni. *Naukovi zapysky*. Vypusk № 29. S. 329-340.

13. Slovo na posviachenni tserkvy u chest sv. Arkhystratyha Mykhaila u Tysmenytsi. URL: <http://www.if-eparchia.org/377--s-0-.html> (data zvernennia: 15.11.2023).

14. Khrystos Voskres! Voistynu Voskres! URL: <http://www.if-eparchia.org/810-2009-04-15-07-45-57.html> (data zvernennia: 10.11.2023).

15. Tsyperdiuk I. Rol yepyskopa Sofrona Mudroho u stanovlenni ta rozvytku ukrainskoi redaktsii radio «Vatykan». Masova komunikatsiia: istoriia, sohodennia, perspektyvy. 2016. № 9-10 (7). S. 154-159.

*Стаття надійшла до редакції 20.11.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 08.12.2023 р.*